

ВІЙСЬКОВІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

СМУШАК Олександра Маркіянівна - кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та кримінології Івано-Франківський інститут «Одеська юридична академія»

<https://orcid.org/0000-0002-5311-5720>

ТЕПАК Святослав Ярославович - кандидат юридичних наук, кафедра кримінального права та кримінології Івано-Франківський інститут «Одеська юридична академія»

<https://orcid.org/0000-0002-7672-7105>

УДК 343.33(477)

DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2026.1.47>

Стаття містить комплексне дослідження правового регулювання військових кримінальних правопорушень в Україні в умовах збройного конфлікту та воєнного стану, введеного внаслідок повномасштабної збройної агресії Російської Федерації, яка розпочалася 24 лютого 2022 року. Актуальність обраної теми визначається суттєвою трансформацією підходів законодавця до регламентації відповідальності у сфері військової служби, що безпосередньо впливає на боєдатність і дисципліну Збройних Сил України.

Досліджено поняття та специфічні ознаки військових кримінальних правопорушень: особливий родовий об'єкт посягання - встановлений порядок несення військової служби; об'єктивна сторона, що полягає у вчиненні суспільно небезпечного діяння шляхом дії, бездіяльності або їх поєднання; спеціальний суб'єкт - військовослужбовці та інші особи, визначені законом; специфічна суб'єктивна сторона, за якої більшість правопорушень вимагає умисної форми вини. Підвищений ступінь суспільної небезпечності в умовах воєнного стану або бойової обстановки відображається в істотно вищих санкціях порівняно з мирним часом.

Здійснено класифікацію правопорушень за розділом XIX Особливої частини Кримінального кодексу України за безпосереднім об'єктом посягання з виокремленням десяти груп - від правопорушень проти порядку підлеглості до

правопорушень проти честі та гідності військовослужбовця. Проаналізовано законодавчі новели 2022–2024 років, зокрема посилення відповідальності за дезертирство, самовільне залишення військової частини, а також запровадження нових кваліфікуючих обставин, пов'язаних із воєнним станом і бойовою обстановкою.

Виявлено системні проблеми правозастосовної практики: труднощі розмежування суміжних складів правопорушень (непоко́ра та невиконання наказу); неоднозначність встановлення спеціального суб'єкта в умовах масової мобілізації; проблеми кваліфікації діянь, вчинених під примусом; оцінка дій в умовах різкої зміни бойової обстановки. Зроблено висновок, що прийняття постанови Пленуму Верховного Суду з роз'ясненням питань кваліфікації правопорушень за розділом XIX КК України в умовах воєнного стану частково вирішило б наявні суперечності.

Ключові слова: військові кримінальні правопорушення, воєнний стан, родовий об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона, класифікація.

Постановка проблеми

Збройна агресія Російської Федерації проти України, що набула повномасштабного характеру з 24 лютого 2022 року, суттєво актуалізувала проблематику правового регулювання відповідальності за

військові кримінальні правопорушення. Масштабна мобілізація, введення воєнного стану та залучення значної кількості громадян до виконання військового обов'язку зумовили зростаючий тиск на судову і правоохоронну систему: лише за 2022–2024 роки кількість кримінальних проваджень щодо злочинів у сфері військової служби зросла в рази порівняно з довоєнним періодом. Зокрема, відповідно до звіту Верховного Суду, у 2024 році за вироками, що набрали законної сили, засуджено 1 994 військовослужбовців (у 2023 році - 2 585, у 2022 році - 1 490) [1].

Разом із тим законодавче регулювання відповідальності за військові злочини зазнало хаотичних, часом непослідовних змін, що породило системні проблеми у правозастосуванні. Суди стикаються з труднощами при розмежуванні суміжних складів злочинів, відсутністю нормативно визначених понять та колізіями між новелами кримінального закону і усталеною доктриною. Повноцінне забезпечення боєздатності Збройних Сил України безпосередньо залежить від ефективності механізму кримінально-правової охорони порядку несення військової служби, чим і визначається практична значущість означеної проблематики.

Стан дослідження проблеми

Питання кримінальної відповідальності за злочини у сфері військової служби досліджувалися у вітчизняній правовій науці ще з часів здобуття незалежності. Вагомий внесок у розробку даної групи кримінальних правопорушень зробили такі науковці: М.І. Карпенко який у Монографії «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) здійснюється аналіз військових злочинів та її системи за чинним КК України [2, с. 55-56], І.М. Коропатнік, М.А. Микитюк, О.О. Павлюк, С.В. Петков, які визначили загальні поняття військових злочинів та їх відмежування від воєнних злочинів [3].

Вирішення проблем військових кримінальних правопорушень та характеристика його окремих складів присвячені праці таких науковців: Г.М. Анісімова, Ю.П. Дзюби, В.І. Касинюк, К.М. Плутницької, К.О. Пан-

кратової, Ю.А. Кричун, М.І. Карпенко, О.В. Ободовського, В. Сніжної та інші.

Незважаючи на зазначені здобутки, у науковій літературі досі відсутній комплексний аналіз, який охоплював би законодавчі новели 2022–2024 років у їх системному взаємозв'язку, виявляв колізії між ними та пропонував узгоджені підходи до кваліфікації.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є формування цілісної науково обґрунтованої концепції правового регулювання відповідальності за військові кримінальні правопорушення в Україні, яка враховує сучасний стан законодавства та виявлені вади правозастосування, що можуть стати теоретичною основою для системного вдосконалення розділу XIX КК України.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання: розкрити поняття та специфічні ознаки військових кримінальних правопорушень як самостійного різновиду злочинів; здійснити їх класифікацію за безпосереднім об'єктом посягання; проаналізувати законодавчі новели 2022–2024 років і виявити колізії, що виникли внаслідок їх ухвалення; з'ясувати найбільш проблемні аспекти кваліфікації військових злочинів у правозастосовній практиці.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна роботи полягає у тому, що в даній статті здійснено комплексний системний аналіз чинного правового регулювання військових кримінальних правопорушень з урахуванням законодавчих змін 2022-2024 років. Запропоновано нове поняття військових кримінальних правопорушень здійснене на основі проаналізованих ознак даної групи кримінальних правопорушень. Здійснено оновлену класифікацію військових злочинів за безпосереднім об'єктом посягання, що охоплює десять груп і відображає сучасну систему розділу XIX КК України. Виявлено та систематизовано колізії між законодавчими новелами воєнного часу та усталеними доктринальними підходами до кваліфікації суміжних складів злочинів. Обґрунтовано критерії розмежування суміжних складів (непоко-

та невиконання наказу, погане поводження з військовополоненими та воєнні злочини), а також запропоновано підходи до вирішення проблеми встановлення спеціального суб'єкта в умовах масової мобілізації.

Виклад основного матеріалу

Розглядаючи питання військових кримінальних правопорушень варто розпочати з дослідження самого поняття. Слід зазначити, що в демократичних ліберальних правових державах склалися різні підходи до регулювання правопорушень, вчинених військовослужбовцями під час несення служби, тобто щодо військових кримінальних правопорушень [4].

Ряд військових злочинів характеризується такими ознаками, як вчинення діяння в умовах воєнного стану, в бойовій обстановці, під час бою, в районі бойових дій. Ці ознаки свідчать про підвищену суспільну небезпеку діяння. За своїм значенням поняття «військового злочину» має суто внутрішньодержавний сенс, тобто це неправомірні дії проти прийнятого (встановленого) в державі порядку несення військової служби, та всіх інших пов'язаних з цим відносин, в конкретній окремій країні. Таким чином це поняття в кожній країні регулюється тільки національним (кримінальним) законодавством, тому, що воно не має міжнародного аспекту [3, с. 5].

Відповідно до частини першої статті 401 КК України, військовими кримінальними правопорушеннями визнаються передбачені КК України кримінальні правопорушення проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів [5]. Поняття військового кримінального правопорушення побудовано на загальному визначенні кримінального правопорушення передбаченого ст. 11 КК України, як суспільно-небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення.

У визначенні закріпленому у ст. 401 КК не розкривається всіх ознак військового кримінального правопорушення, а вка-

зуються лише особливості які відрізняють його від інших кримінальних правопорушень.

Аналіз правової природи цих діянь дозволяє виокремити наступні специфічних ознаки даної групи кримінальних правопорушень.

По-перше, особливий родовий об'єкт посягання - встановлений законодавством порядок проходження або припинення військової служби. Цей порядок охоплює сукупність суспільних відносин у сфері забезпечення бойової готовності та боєздатності Збройних Сил України й інших військових формувань, що є конституційним підґрунтям захисту суверенітету держави.

По-друге, аналіз об'єктивної сторони даної групи кримінальних правопорушень полягає у вчиненні суспільно небезпечного діяння, що порушує встановлений порядок несення або проходження військової служби. Такі діяння можуть бути вчинені як шляхом дії (ст.ст. 404, 405, 432 КК України тощо), так і бездіяльності (ст.ст. 403, 425, 426 КК України тощо), а також дії та бездіяльності (ст.ст. 415, 417, 422 КК України тощо). Деякі склади містять як необхідну або кваліфікуючу ознаку вказівку на настання тяжких наслідків: зрив виконання бойового завдання, загибель людей, заподіяння тілесних ушкоджень, знищення або пошкодження цінного воєнного майна, послаблення боєздатності підрозділу тощо.

По-третє, спеціальний суб'єкт: ним є військовослужбовці Збройних Сил України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби, Національної гвардії України, військовослужбовці військових формувань, утворених відповідно до законів України, а також інші особи, визначені законом. Цю групу доповнюють поліцейські поліції особливого призначення Національної поліції України, які під час дії воєнного стану залучені до безпосередньої участі у бойових діях. Закон виділяє три види суб'єктів: військовослужбовці, військовозобов'язані під час проходження зборів та зазначені поліцейські [6, с. 194].

По-четверте, специфічна суб'єктивна сторона: більшість складів передбачає умисну форму вини (ст.ст. 402, 404, 406, 410 КК

України), хоча окремі склади (ст.ст. 403, 412, 417, 421 КК України) характеризуються необережністю. Деякі правопорушення можуть вчинятися як умисно, так і необережно (ст. ст. 418, 419, 420 КК України). Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони може бути мотив і мета, зокрема диспозиція ст. 408 КК України «Дезертирство» вимагає встановлення мети ухилитися від подальшої служби, за якою дезертирство відмежується від самовільного залишення частини.

По-п'яте, підвищений ступінь суспільної небезпечності в умовах бойової обстановки або воєнного стану, що виражається в суттєво вищих санкціях. Так, непокора (ст. 402 КК) в умовах воєнного стану карається позбавленням волі від п'яти до десяти років, тоді як у мирний час - до трьох років або службовим обмеженням.

Проаналізувавши зазначені ознаки можна дати наступне визначення військових кримінальних правопорушень.

Військові кримінальні правопорушення - це передбачені розділу XIX Особливої частини КК України суспільно небезпечні, винні діяння (дія або бездіяльність), які посягають на встановлений порядок несення або проходження військової служби, вчинена військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів.

Виходячи з безпосереднього об'єкта посягання, з урахуванням системи розділу XIX КК України та наукових позицій Анісімової Г.М., Дзюби Ю.П., Касинюка В.І. [7, с. 20-21], Ободовського О.В. [8, с. 112], Сніжної В. [9] та інші науковці виокремлюють такі групи військових кримінальних правопорушень:

1) кримінальні правопорушення, що посягають на встановлений порядок підлеглості та військової честі (ст.ст. 402-406);

2) кримінальні правопорушення, що посягають на встановлений порядок проходження військової служби (ст.ст. 407-409);

3) кримінальні правопорушення, що посягають на встановлений порядок збереження та належного використання військового майна (ст.ст. 410-413);

4) кримінальні правопорушення, що посягають на встановлений порядок пово-

дження з предметами, які становлять підвищену небезпеку для оточення (ст.ст. 414-417);

5) кримінальні правопорушення, що посягають на встановлений порядок несення бойового чергування та несення спеціальних служб (ст.ст. 418-421);

6) кримінальні правопорушення, що посягають на встановлений порядок збереження державної таємниці (ст. 422);

7) кримінальні правопорушення, що посягають на встановлений порядок діяльності військовими службовими особами (ст. ст. 425-426¹);

8) кримінальні правопорушення, що посягають на встановлений порядок несення служби на полі бою і в районі воєнних дій (ст.ст. 427-433);

9) кримінальні правопорушення, що посягають на встановлений порядок, передбачений міжнародними конвенціями та договорами (ст.ст. 434-435);

10) кримінальні правопорушення, які посягають на честь і гідність військовослужбовця (ст. 435¹).

Із початком повномасштабного вторгнення 2022 року Верховна Рада України ухвалила низку законів, що суттєво посилюють відповідальність за ключові військові кримінальні правопорушення. Законом України від 3 березня 2022 року № 2117-ІХ [10] нижню межу покарання за мародерство (ст. 432 КК) збільшено з 3 до 5 років позбавлення волі; Законом від 3 березня 2022 року № 2110-ІХ введено нову ст. 435¹ КК України, яка встановлює відповідальність за образи честі та гідності військовослужбовця [10]; Законом від 13 березня 2022 року за невиконання наказу, вчинене в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці (ст. 403), запроваджено кваліфікований склад із санкцією від 5 до 8 років [12]. Більшість складів розділу XIX доповнено кваліфікуючими ознаками: вчинення в умовах воєнного стану, в умовах бойової обстановки, групою осіб або організованою групою.

Практика застосування норм розділу XIX КК України виявила низку системних проблем. Перша - розмежування непокори (ст. 402) і невиконання наказу (ст. 403). Ці склади співвідносяться як загальний і спеці-

альний: непокора охоплює будь-яку форму відкритого небажання підкорятися начальникові, тоді як ст. 403 стосується конкретного різновиду - ігнорування конкретного наказу. Відсутність роз'яснень Верховного Суду призводить до неоднакового застосування закону [13, с.1285].

Кримінальні правопорушення проти військовополонених (ст. 434 і ч. 1 ст. 438 КК України) конкурують між собою як спеціальна та загальна норма. Спеціальною є ст. 434 КК України, однак вона застосовується виключно до осіб, зазначених у ч. 2 ст. 401 КК України. У разі вчинення аналогічних дій загальним суб'єктом кваліфікація здійснюється за ч. 1 ст. 438 КК України, санкція якої є істотно суворішою.

Друга проблема - встановлення ознак спеціального суб'єкта в умовах масової мобілізації. Системне тлумачення ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» та ст. 35 КК України [14], дозволяє стверджувати, що статус військовослужбовця набувається лише з моменту фактичного зарахування до особового складу частини, а отже, особи, що отримали повістку, але не з'явилися, не можуть бути суб'єктами злочинів розділу XIX КК України.

Третя проблема - кваліфікація діянь, вчинених під примусом. При оцінці дій військовослужбовця, який виконав злочинний наказ, суди нерідко не враховують положення ч. 4 ст. 41 КК України, що виключає злочинність діяння при виконанні явно злочинного наказу лише в разі відповідного умислу виконавця.

Четверта проблема - оцінка дій в умовах різкої зміни бойової обстановки. Суди зобов'язані розрізняти дезертирство, що передбачає умисел на ухилення від служби взагалі, та вимушену відсутність у розташуванні частини через об'єктивну неможливість виконання наказу, яка може бути підставою для застосування інституту крайньої необхідності (ст. 39 КК України).

Висновки

За результатами дослідження встановлено, що правове регулювання відповідальності за військові кримінальні правопору-

шення в Україні перебуває в стані структурної незавершеності: масштабні законодавчі зміни 2022–2024 років, хоча й суттєво посилили санкції, породили внутрішні колізії та прогалини, які безпосередньо впливають на однакове застосування кримінального закону. Запропоновано поняття військових кримінальних правопорушень. Проведено класифікація військових кримінальних правопорушень за безпосереднім об'єктом посягання, що охоплює десять груп і відображає сучасну систему розділу XIX КК України. Виявлені системні проблеми правозастосування свідчать про необхідність прийняття Верховним Судом постанови Пленуму, яка роз'яснювала б питання кваліфікації злочинів розділу XIX КК України в умовах воєнного стану, та внесення системних змін до законодавства з метою усунення виявлених колізій.

Література

1. Звіт про здійснення правосуддя Великою Палатою Верховного Суду за 2024 рік. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/327381-kak-i-za-cto-sudili-ukrainskikh-voennykh-v-2024-godu-otchet-verkhovnogo-suda>
2. Карпенко М. І. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) : теоретичні та практичні аспекти : монографія / М. І. Карпенко ; за заг. ред. В. К. Матвійчука. – Київ : ВНЗ «Національна академія управління», 2018. – 420 с.
3. Військові злочини за законодавством України. Загальні поняття, відмежування понять військовий та воєнний злочин, кримінально-правова характеристика, нормативно-правове забезпечення, особливості правозастосування під час воєнного стану, актуальна судова практика / укл.: Коротатнік І. М., Микитюк М. А., Павлюк О. О., Петков С. В. – Київ : ВД «Професіонал», 2023. – 550 с.
4. Кричун Ю. А. Воєнні та військові злочини в кримінальному праві України: особливості та співставлення з міжнародним кримінальним правом та зарубіжним законодавством. Наукові записки. Серія: право. 2022. № 13. URL: <https://pravo.cuspu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/214>

5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

6. Плутицька К. М., Панкратова К. О. Кримінальне право (Особлива частина) : курс лекцій для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра. Ч. 2. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 234 с.

7. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) : навч. посіб. / Г. М. Анісімов, Ю. П. Дзюба, В. І. Касинюк та ін. ; за ред. М. І. Панова. – Харків : Право, 2011. – 184 с.

8. Ободовський О. В. Загальна характеристика військових кримінальних правопорушень. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2021. № 51. С. 112–113.

9. Сніжна В. Що таке воєнний та військовий злочин. Відповідальність.

URL:https://jurliga.ligazakon.net/ua/news/209975_shcho-take-vonniy-ta-vyskoviy-zlochyn-vdpovdalnst

10. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство : Закон України від 03.02.2022 № 2117-IX : набрав чинності 07.03.2022.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#n11>

11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції : Закон України від 03.03.2022 № 2110-IX : набрав чинності 16.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2110-20#n14>

12. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці : Закон України від 13.12.2022 № 2839-IX : набрав чинності 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2839-20#n64>

13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред.

М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-ге вид., переробл. та допов. – Київ : ВД «Дакор», 2019. – 1384 с.

14. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII : станом на 15.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>

Література

1. Велика Палата Верховного Суду. (2025). *Звіт про здійснення правосуддя Великою Палатою Верховного Суду за 2024 рік*. <https://sud.ua/uk/news/publication/327381-kak-i-zachto-sudili-ukrainskikh-voennykh-v-2024-godu-otchet-verkhovnogo-suda>

2. Карпенко, М. І. (2018). *Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): теоретичні та практичні аспекти* (В. К. Матвійчук, Ред.). ВНЗ «Національна академія управління».

3. Коропатнік, І. М., Микитюк, М. А., Павлюк, О. О., & Петков, С. В. (Укл.). (2023). *Військові злочини за законодавством України*. ВД «Професіонал».

4. Кричун, Ю. А. (2022). Воєнні та військові злочини в кримінальному праві України: особливості та співставлення з міжнародним кримінальним правом та зарубіжним законодавством. *Наукові записки. Серія: право*, (13). <https://pravo.cuspu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/214>

5. Верховна Рада України. (2001). *Кримінальний кодекс України № 2341-III. Відомості Верховної Ради України*, (25–26), ст. 131. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

6. Плутицька, К. М., & Панкратова, К. О. (2024). *Кримінальне право (Особлива частина): курс лекцій для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра* (Ч. 2). Запорізький національний університет.

7. Анісімов, Г. М., Дзюба, Ю. П., Касинюк, В. І. та ін. (2011). *Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)* (М. І. Панов, Ред.). Право.

8. Ободовський, О. В. (2021). Загальна характеристика військових кримінальних правопорушень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*, (51), 112–113.

9. Сніжна, В. (б. р.). *Що таке воєнний та військовий злочин. Відповідальність*. <https://>

jurliga.ligazakon.net/ua/news/209975_shcho-take-vonniy-ta-vyskoviy-zlochyn-vdpovdalnst

10. Верховна Рада України. (2022a). *Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство*: Закон України № 2117-IX від 03.02.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#n11>

11. Верховна Рада України. (2022b). *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції*: Закон України № 2110-IX від 03.03.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2110-20#n14>

12. Верховна Рада України. (2022c). *Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці*: Закон України № 2839-IX від 13.12.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2839-20#n64>

13. Мельник, М. І., Хавронюк, М. І. (Ред.). (2019). *Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України* (11-те вид., переробл. та допов.). ВД «Дакор».

14. Верховна Рада України. (1992). *Про військовий обов'язок і військову службу*: Закон України № 2232-XII від 25.03.1992. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>

**Smushak Oleksandra Markiiianivna,
Tepak Sviatoslav Yaroslavovych**

MILITARY CRIMINAL OFFENSES: FEATURES OF LEGAL REGULATION

The article provides a comprehensive study of the legal regulation of military criminal offenses in Ukraine under conditions of armed conflict and martial law introduced as a result of the full-scale armed aggression of the Russian Federation, which began on February 24, 2022. The relevance of the chosen topic is determined by the significant transformation of the legislator's approaches to regulating liability in the sphere of military service, which

directly affects the combat effectiveness and discipline of the Armed Forces of Ukraine.

The study examines the concept and specific features of military criminal offenses: a special generic object of encroachment - the established order of military service; the objective side consisting of socially dangerous acts that may be committed by action, inaction, or a combination thereof; a special subject - military personnel and other persons defined by law; and a specific subjective side, with most offenses requiring intentional guilt. The heightened degree of social danger under conditions of martial law or combat situation is reflected in substantially increased sanctions compared to peacetime.

A classification of offenses under Chapter XIX of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine is carried out according to the immediate object of encroachment, identifying ten groups ranging from offenses against the order of subordination to offenses against the honor and dignity of military personnel. Legislative innovations of 2022–2024 are analyzed, in particular the strengthening of liability for desertion, unauthorized abandonment of a military unit, and the introduction of new qualifying circumstances related to martial law and combat situations.

Systemic problems of law enforcement practice are identified: difficulties in distinguishing between adjacent elements of offenses (insubordination and failure to execute an order); ambiguity in establishing the special subject under conditions of mass mobilization; issues of qualification of acts committed under compulsion; and assessment of acts in conditions of rapid change of the combat situation. It is concluded that adoption of a Plenum resolution of the Supreme Court explaining the qualification of offenses under Chapter XIX of the Criminal Code in conditions of martial law would partially resolve these contradictions.

Keywords: military criminal offenses, martial law, generic object, objective element, subject, subjective element, classification.